

Bài báo nghiên cứu NHÂN VẬT MA TRONG TẬP TRUYỆN NGẮN *CÔ GÁI ÁO XANH* CỦA NGUYỄN QUANG THIỀU

Đào Thị Nguyệt Ánh

Trường Đại học Công nghiệp Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam

Tác giả liên hệ: Đào Thị Nguyệt Ánh – Email daothinguyetanh@iuh.edu.vn

Ngày nhận bài: 21-12-2023; ngày nhận bài sửa: 21-02-2024; ngày duyệt đăng: 22-02-2024

TÓM TẮT

Bài viết phân tích thế giới nhân vật ma trong tập truyện ngắn *Cô gái áo xanh* của nhà văn Nguyễn Quang Thiều. Bằng cách tiếp cận mới mẻ, độc đáo, Nguyễn Quang Thiều đã dựng lên một thế giới hình tượng ma khá đa dạng: Có khi là những hồn ma hiện về để thực hiện những khát vọng, đam mê còn dang dở; có khi là những hồn ma quay lại dương gian để đền đáp ơn nghĩa hoặc để báo thù. Nhìn chung, những hồn ma kì bí đó thực chất lại là những con người thật với những tình cảm, tính cách, số phận khác nhau. Thông qua hình ảnh những con ma, Nguyễn Quang Thiều muốn gửi gắm những thông điệp nhân văn về cuộc sống, cũng như những triết lí về lẽ sống chết ở đời.

Từ khóa: *Cô gái áo xanh*; nhân vật ma; Nguyễn Quang Thiều; truyện ngắn

1. Đặt vấn đề

Nguyễn Quang Thiều là cây bút đa tài của nền văn học đương đại Việt Nam. Đạt nhiều giải thưởng văn học cao quý trong nước và quốc tế, Nguyễn Quang Thiều đã khẳng định vị trí quan trọng của mình trong nền văn học nước nhà. Khởi đầu, Nguyễn Quang Thiều được độc giả đón nhận với tư cách một nhà thơ có những cách tân độc đáo, nhưng sau đó ông tiếp tục lấn sân sang lĩnh vực văn xuôi. Ở lĩnh vực này, Nguyễn Quang Thiều ghi dấu ấn với nhiều thể loại như truyện ngắn, tản văn, dịch thuật... Gần đây, nhà văn còn gây bất ngờ khi ông đạt cả thành tựu ở lĩnh vực hội họa. Ở thể loại nào ông cũng tạo được dấu ấn riêng, đặc biệt là truyện ngắn. Truyện ngắn của Nguyễn Quang Thiều không chỉ gây ấn tượng ở cách kể chuyện, ngôn ngữ nghệ thuật, thế giới nhân vật mà còn lôi cuốn người đọc bằng những hình tượng đậm màu sắc kì ảo, ma mị. Nhà xuất bản Kim Đồng (2003) nhận định: “Nguyễn Quang Thiều là một cây bút truyện ngắn tài hoa. Anh có lối kể chuyện hư hư thực thực, ẩn hiện mê hoặc... văn chương và con người anh như một thứ rượu để lâu, uống vào dễ say.” (Nguyen, 2003, p.4). Đúng vậy, người đọc đã rất say *Mùa hoa cải bên sông*, *Trong ngôi nhà của mẹ*, *Cô gái áo xanh*... Một trong những nét độc đáo khiến người đọc nồng nhiệt đón nhận truyện ngắn của Nguyễn Quang Thiều chính là cách mà nhà văn đã “gửi thông điệp

Cite this article as: Dao Thi Nguyet Anh (2024). Ghosts in the short story collection *Girl in Blue* by Nguyen Quang Thieu. *Ho Chi Minh City University of Education Journal of Science*, 21(2), 319-328.

nhân văn qua những con ma thuần Việt” (Pham, 2018). Có thể nói, yếu tố ma mị có vai trò rất quan trọng tạo nên một phong cách sáng tạo mới mẻ, độc đáo, khiến nhà văn trở thành hiện tượng văn chương đương đại thu hút được sự quan tâm của người đọc và giới phê bình.

Bài viết này phân tích nhân vật ma trong tập truyện ngắn *Cô gái áo xanh* của Nguyễn Quang Thiều. Đi sâu tìm hiểu yếu tố ma mị trong truyện ngắn của Nguyễn Quang Thiều, chúng tôi muốn khám phá thêm một lối đi riêng trong nghệ thuật viết truyện ngắn của nhà văn, đồng thời thấy được chiều sâu nhân văn và những triết lí cuộc sống ẩn sau mỗi câu chuyện được kể.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Một số thuật ngữ liên quan

Ma – xuất phát từ tiếng La tinh là anima, là “phi vật chất và bất tử, chịu trách nhiệm trước thượng đế và những hành vi của con người khi sống tạm thời trên mặt đất” (Thiollier, 2001, p.18). Theo *Việt Nam từ điển* của Lê Văn Đức, Lê Ngọc Trụ (1970), “ma” là hồn người chết không được cúng giỗ, không nơi nương tựa, hiện ra phá quấy người sống (Le, 1970, p.873), còn theo *Từ điển tiếng Việt* do Hoàng Phê chủ biên thì “ma” là người đã chết, sự hiện diện của người đã chết theo mê tín (Hoang, 2003, p.604). Theo tín ngưỡng dân gian, “ma” là hồn người chết, động vật, thực vật chết nhưng vẫn tồn tại cùng với người đang sống. Ma có thật sự tồn tại? Về mặt khoa học, điều này rõ ràng không được công nhận nhưng thực tế thì khoa học cũng chưa thể lí giải một cách thuyết phục về hiện tượng này. Ma xuất hiện trong nhiều loại hình nghệ thuật, đặc biệt là trong văn học. Các nền văn học từ cổ chí kim, từ Đông sang Tây, nền văn học nào cũng có ma. Ma quý tồn tại như một hình tượng nghệ thuật để nhà văn thể hiện những quan niệm về nghệ thuật, về cuộc sống. Ma trở thành kĩ thuật để người nghệ sĩ thể hiện tài năng và ý đồ nghệ thuật của mình.

Kiểu nhân vật ma là kiểu nhân vật khá phổ biến trong văn học nước ta từ xưa đến nay. Ma là nhân vật chính của các thể loại từ cổ tích đến truyền kì thời trung đại... Đến nửa đầu thế kỉ XX, kiểu nhân vật này được các nhà văn như Thế Lữ, Nguyễn Tuân, Khái Hưng... kế thừa ở các truyện phỏng truyền kì. Gần đây nhiều tác giả đã sử dụng các yếu tố kì ảo và hình tượng nhân vật ma như một phương tiện chính để xây dựng thế giới nghệ thuật đặc sắc, tạo nên nét riêng cho con đường nghệ thuật của mình như Nguyễn Huy Thiệp với *Giọt máu* và *Những ngọn gió Hua Tát*, Nguyễn Minh Châu với *Người đàn bà trên chuyến tàu tốc hành*, *Cỏ lau*, Nguyễn Khắc Trường với *Mảnh đất lắm người nhiều ma...* Một số nhà văn hiện nay cũng sử dụng ma như một cách để dẫn con người vượt qua ngưỡng giới hạn trong những tác phẩm như *Cõi người rung chuông tận thế* (Hồ Anh Thái), *Bóng đèn* (Đỗ Hoàng Diệu), *Kẻ xong rồi đi* (Nguyễn Bình Phương)... Trong văn học thế giới, ma cũng trở thành một nhân vật quen thuộc, ma ngày càng phát triển mạnh mẽ, “trở thành cái kì ảo khôn cùng của thực tại câu chữ. Từ *Liêu trai chí dị* của Bồ Tùng Linh đến *Trăm năm cô đơn* của G. G. Marquez, *Con ma* của G. Boccaccio, *Người đi xuyên tường* của Marcel Ayme... ma ngày càng phát triển trong tư duy nghệ thuật của nhân loại” (Pham, 2013) và làm giàu cho các tác phẩm nghệ thuật.

2.2. Hình ảnh nhân vật ma trong tập truyện Cô gái áo xanh

Trong kí ức của Nguyễn Quang Thiều những câu chuyện ma đã gắn với năm tháng tuổi thơ nơi làng quê nghèo. “Những câu chuyện kể từ người bà, người mẹ đã gắn kết những đứa trẻ với con người, thiên nhiên” (Nguyen, 2018, p.7), trở thành những kỉ niệm đẹp khó quên trong cuộc đời mỗi con người. Tập truyện ngắn Cô gái áo xanh được lấy cảm hứng từ những câu chuyện kể đó, những câu chuyện về chính làng Chùa ven sông Đáy, quê hương nhà văn. Những câu chuyện ma ấy dường như đều liên quan đến những người cụ thể ở các làng quê, có cả những chuyện liên quan đến những người đã khuất trong gia đình. “Nhưng vì khi sống có những oan khuất, những trắc trở, những đau buồn, những tiếc nuối, những ân nghĩa, những khát khao... mà khi chết vẫn hiện về như muốn nói với những người đang sống một điều gì đó hoặc muốn làm một điều gì đó... Từ những câu chuyện kì bí ấy vẫn chứa đựng những thông điệp cho cả cuộc sống bây giờ.” (Nguyen, 2018, p.6-7). Có đến 15 trong số 20 câu chuyện được kể trong Cô gái áo xanh có yếu tố ma (xem Bảng 1). Thế giới hồn ma hiện hiện với những khúc cười đôi lúc khiến người đọc sớn gai ốc ấy lại xuất phát từ những câu chuyện có thật về những con người thật với những tình cảm, tính cách, số phận khác nhau. Điều đó đã tạo nên một thế giới nghệ thuật vừa thực vừa ảo hấp dẫn người đọc, đưa người đọc về với thế giới tuổi thơ nơi làng quê.

Bảng 1. Bảng thống kê các nhân vật ma trong tập truyện ngắn Cô gái áo xanh của Nguyễn Quang Thiều

STT	Tên truyện ngắn	Nhân vật ma
1	Lá bùa trừ ma	Cô gái trẻ bị cường dâm
2	Tiếng phán rít trên bảng đen	Người thầy giáo
3	Người chèo đò bí ẩn	Cô gái chữa hoang
4	Đứa trẻ bị bỏ rơi	Đứa trẻ bị bỏ rơi
5	Tiếng kêu cứu của một hồn ma	Người bị chết vì bom
6	Bóng đen trên cây thị	Người không xác định được thân phận
7	Người thợ đào giếng	Chồng của chị Doan
8	Ma cây duối	Đứa trẻ sơ sinh bị bỏ rơi
9	Ma ăn trộm	Con trai cụ Đoán
10	Đá bóng với người âm	Thằng Đức
11	Tiếng gọi đò lúc nửa đêm	Người lính
12	Ma đưa lối	Bà cụ ăn mày
13	Mang họ tên của người chết	Mây
14	Dấu chân của một người đã mất	Người cô
15	Đứa trẻ đùa chơi trong đêm	Người mẹ

Thế giới hồn ma được Nguyễn Quang Thiều xây dựng rất đa dạng: Đó là bóng ma của một cô gái trẻ bị hãm hại, chết bi thảm bên bến sông; hoặc cô gái chữa hoang bị đẩy đến cái chết oan khuất; một cô gái trẻ khác không may chết trước ngày cưới trở về xin một chiếc áo mới; hồn của một đứa trẻ bị chết đói về đòi bú sữa mẹ hay một đứa trẻ sơ sinh bị bỏ rơi trong

bụi duối; một người thầy giáo chết oan; cậu bé Đức về đá bóng cùng các bạn; người con trai về hái cau cho mẹ già; bà cụ ăn xin về trả ơn người cứu giúp; hồn một người mẹ về chăm sóc con đêm đêm... Điều đặc biệt là những hồn ma của Nguyễn Quang Thiều không phải là những con ma với hình thù kinh dị: tóc xòa, răng nanh, lưỡi đỏ mà là những con ma rất người. Những hồn ma đặc biệt này mang đến những thương cảm, xót xa, thương nhớ vì “gọi là ma nhưng đó là những người thân yêu, ruột thịt của mình.” (Nguyen, 2018, p.189). Đó là linh hồn của người đã mất trở về đền ơn người đã giúp mình hoặc là để báo thù cho những oan khuất của mình. Cũng có những hồn ma còn trần trở, day dứt với đời nên quay về thực hiện hết những ước nguyện còn dang dở.

2.2.1. Hồn ma hiện về để thực hiện những đam mê, khát vọng còn dang dở

Chiếm đa số trong 15 câu chuyện có chứa đựng yếu tố ma mị ở tập truyện *Cô gái áo xanh* là kiểu nhân vật ma còn trần trở với đời nên trở về để thực hiện những ước vọng chưa kịp thành hiện thực hoặc còn vẩn vương tình cảm, tình nghĩa vợ chồng hay còn day dứt không yên bởi tình mẫu tử. Những hồn ma này tìm mọi cách để kết nối với người còn sống và tha thiết mong được hỗ trợ hoàn thành di nguyện. Những câu chuyện đều bắt đầu bằng những chi tiết rất kì bí: những con ma hiện về đầy bí ẩn, hành tung và việc làm của nó khiến người dân trong làng sợ hãi và tìm mọi cách để xua đuổi. Rồi dần dần chân dung những con ma đó cũng được làm sáng tỏ. Thực ra, đó không phải là những con ma đáng sợ, họ chính là những người có thật ở làng Chùa vì lí do nào đó mà bị chết và giờ họ quay về để hoàn thành những ước nguyện của mình khi còn sống.

Người thầy giáo trong *Tiếng phán rít trên bảng đen* bị giặc Pháp giết khi lên tiếng phản đối chúng để bảo vệ học trò. Thầy ngã xuống ngay dưới tấm bảng đen và trên tay vẫn cầm viên phấn trắng. Khát vọng tiếp tục được dạy dỗ học trò của thầy đã thành dang dở nên linh hồn thầy không thể siêu thoát. Vì vậy mà đêm đêm linh hồn ấy trở về cố gắng kết nối với người còn sống bằng các hành vi rất đáng sợ. Chỉ đến khi dân làng lập một bàn thờ bày phán trắng thấp hương cho thầy giáo thì hồn ma của thầy mới không trở về nữa. Ước nguyện được tiếp tục cầm phấn trắng bên bục giảng của của người thầy giáo đã được thực hiện. “Khát khao lớn nhất của thầy là được tiếp tục dạy học cho những đứa trẻ... Cái mà thầy cần là viên phấn chứ không phải xôi, thịt hay vàng mã.”. Vì “đấy không phải là một con ma, đấy là một linh hồn yêu thương con người, đầy trách nhiệm và khao khát làm những điều tốt đẹp” (Nguyen, 2018, p.55). Khác với cách hiện về đầy kì quái của người thầy giáo, cậu bé Đức trong *Đá bóng với người âm* lại hiện về lung linh huyền ảo, đẹp lạ lùng. Yêu thích bóng đá nhưng không may bị đuối nước, thỉnh thoảng vào những đêm trăng sáng, hồn của cậu lại hiện về đá bóng cùng bạn bè. Mỗi lần về, Đức lại tỏa sáng với những đường bóng điệu nghệ như một thiên thần. Hình ảnh hồn ma cậu bé Đức được xây dựng như một cách để nhà văn lí giải về những sự kì diệu của cuộc sống. “Cuộc sống của những con người đã sống với nỗi đam mê. Và nỗi đam mê ấy không hề mất đi. Nó thường xuyên hiện ra lấp lánh và xúc động lạ thường. Nó làm chúng ta quên đi cuộc sống của những tầm tôi và thù hận mà con người

mang đến cho nhau.” (Nguyen, 2018, p.150). Câu chuyện về người thầy giáo tâm huyết với nghề và cậu bé Đức cháy bỏng với đam mê ngay cả khi không còn tồn tại nữa khiến ta liên tưởng đến câu chuyện về ông Chánh Thú trong *Tâm sự nước độc* của nhà văn Nguyễn Tuân. Ông Chánh Thú cả đời đàn hát cho vợ, đến lúc chết đi, hồn ma của ông vẫn về gảy đàn, vẫn khát khao trở về dương thế để tiếp tục sự nghiệp đàn ca.

Lại có những cô gái ra đi khi tuổi đời còn quá trẻ, họ chưa kịp trải qua cuộc sống hôn nhân, chưa kịp được làm mẹ nên khát vọng mãnh liệt của họ là được làm vợ, làm mẹ, được yên ấm trong hạnh phúc gia đình. Ước muốn tưởng như bình thường nhưng với họ lại là nỗi day dứt khiến họ vương vấn nơi trần thế và không thể rời đi. Cô gái tên Mây trong *Mang họ tên của người chết* không may ra đi khi tuổi đời còn quá trẻ với đám cưới còn dang dở khiến linh hồn cô không thể siêu thoát. Đêm đêm về quấy phá hạnh phúc mới của người chồng cũ. Khi được người chồng cũ giúp hoàn thành tâm nguyện thì Mây mới chính thức ra đi vĩnh viễn. Câu chuyện kì bí đến nỗi chính tác giả cũng thấy “nó mang một điều gì đó rất lạ lùng và hình như rất có lí mà tôi vẫn chưa tìm được cách giải thích” (Nguyen, 2018, p.180). Trong quan niệm dân gian, những cô gái chết trẻ và lại chết trước thềm lễ cưới thường rất linh thiêng. Giống như Mây, người cô trong *Dấu chân của một người đã mất* cũng đột ngột chết khi mới 16 tuổi và cũng đã làm lễ ăn hỏi. Tâm nguyện của cô gái trẻ là được mặc áo mới trong ngày cưới bởi cả đời cô chưa bao giờ có được một chiếc áo mới. Rất nhiều lần người mẹ thấy cô trở về với thân hình ướt sũng, rét run, vừa khóc vừa xin mẹ cho chiếc áo mới. Đến khi được người nhà đáp ứng ước nguyện đó thì cô không còn hiện về nữa. Không chỉ những người con gái chưa kịp đi lấy chồng mơ ước cuộc sống vợ chồng hạnh phúc mà trong thế giới nhân vật ma của Nguyễn Quang Thiều còn có cả những nhân vật ma là nam. Họ cũng không đành lòng ra đi khi khi vẫn quyến luyến tình vợ chồng còn dang dở. Không may phải qua đời sớm nhưng khát vọng hạnh phúc dưới một mái ấm gia đình chưa bao giờ là hết kể cả khi họ chỉ còn là hồn ma vất vưởng. Thương vợ yêu con, khát khao được sống trọn đời hạnh phúc bên vợ con nên người chồng của chị Doan trong *Người thợ đào giếng* tìm mọi cách để quay về bên gia đình nhỏ của mình. Anh Doan chết nhưng điều kì lạ là cứ vào mỗi lần giỗ anh là anh lại hiện về báo mộng với vợ rằng anh sẽ trở về với mẹ con chị sau ngày đoạn tang. Và anh trở về thật nhưng lại trong hình hài của một người thợ đào giếng. Đúng như hồn ma anh Doan nói, chị Doan đã sống với người chồng thứ hai này đến khi con trai chị cưới vợ được bảy ngày thì người chồng này mất.

Đặc biệt, trong một số truyện ngắn có kiểu nhân vật ma là những người mẹ hoặc những người con họ phải ra đi nhưng tình mẫu tử thiêng liêng khiến họ không yên lòng nhắm mắt xuôi tay. Những câu chuyện về tình mẫu tử đó được nhà văn gửi gắm thông qua những yếu tố kì ảo ma mị nhưng vô cùng xúc động. Những người lính ra chiến trường, vẫn biết một đi không trở lại, ước nguyện lớn nhất của họ là sau khi đất nước thống nhất họ sẽ trở lại quê nhà với người mẹ thân yêu. Nhưng sự khốc liệt của chiến tranh đã khiến họ không thể về với mẹ. Trong khi đó ở quê nhà “những người mẹ không nhận được tin tức gì từ những đứa con

của họ. Có những người mẹ thường ra bến đò trong hoàng hôn đợi những đứa con của họ. Họ tin rằng con của họ không chết và sẽ trở về.” (Nguyen, 2018, p.156). Có lẽ do tình yêu và niềm tin bất diệt của những người mẹ nên những người lính đã trở về dù chỉ còn là những linh hồn mờ ảo. Qua hình ảnh hồn ma những người lính, nhà văn muốn khẳng định rằng với họ, cái chết chỉ mang ý nghĩa sinh học, các anh mãi tồn tại trong ý thức của những người còn sống, đặc biệt là trong tình yêu của những người mẹ. Nếu *Tiếng gọi đò trong đêm* là câu chuyện xúc động về ước nguyện được trở về bên mẹ của những người lính thì truyện *Đứa trẻ đùa chơi trong đêm* lại mang đến cho người đọc cảm xúc đầy xót xa thương cảm về tình yêu con của một linh hồn người mẹ. Xót thương đứa con nhỏ mới sinh, hồn người mẹ đêm đêm đã trở về cho con bú, chăm sóc, đùa chơi với con. Đến khi đứa trẻ cứng cáp và hoàn toàn khỏe mạnh thì hồn người mẹ không về nữa. Câu chuyện về đứa trẻ được mẹ ma nuôi dưỡng khiến ta liên tưởng đến hình ảnh người mẹ trong truyện thơ nôm khuyết danh *Phạm Công - Cúc Hoa*. Tất nhiên, những chuyện như thế khó có thể tin là có thật. Nhưng thông qua cách kể chuyện kì ảo này, Nguyễn Quang Thiều muốn lí giải về những điều kì diệu trong cuộc sống, đặc biệt là tình mẫu tử: “không có gì lớn bằng tình yêu của người mẹ với con mình ... Tình yêu ấy mạnh hơn mọi nguyên tắc và phá vỡ mọi biên giới.” (Nguyen, 2018, p.197).

Ngoài ra, đó còn là ước nguyện đau đáu của một linh hồn chết bởi bom Pháp (*Tiếng kêu cứu của một hồn ma*). Con ma được gọi là ma nôi chõ đêm đêm chạy theo người sống than khóc nhờ giúp đỡ. Chết không toàn thây nên hồn của người đó hiện về cầu cứu, mong người sống giúp đỡ được vẹn toàn hình hài. Kể lại câu chuyện về con ma nôi chõ này, nhà văn muốn khẳng định: “Sự sống hiện diện trên thế gian này sẽ chẳng bao giờ mất đi. Cái chết chỉ là sự kết thúc của vật chất đó là thân xác chúng ta, song tinh thần của sự sống ấy mãi mãi còn. Chỉ có điều chúng ta có nhận ra sự tồn tại của tinh thần ấy hay không mà thôi.” (Nguyen, 2018, p.84).

Mỗi nhân vật trong các câu chuyện kể trên có một cái chết khác nhau nhưng điểm chung của họ là không thể siêu thoát, bằng cách này hay cách khác họ vẫn hiện hữu đâu đó trong cuộc sống của những người đang sống. Vì thế, khi họ xuất hiện với những hành vi hay việc làm lúc đầu khiến người sống hoang mang nhưng sau đó thì lai lịch của họ đã được tìm ra và người sống sẽ tìm cách hỗ trợ họ đạt ước nguyện. Những nhân vật ma của Nguyễn Quang Thiều phải từ bỏ cuộc sống quá sớm khi còn rất nhiều những ước mơ, hoài bão đẹp đẽ và những bổn phận, trách nhiệm chưa thể thực hiện được, vì thế mà linh hồn của họ vẫn lưu luyến quay về để thực hiện tiếp những điều còn dang dở đó. Thông qua kiểu nhân vật ma này, nhà văn muốn gửi gắm những thông điệp về lẽ sống: ngay từ khi còn có cơ hội hiện hữu trên cuộc đời này chúng ta phải sống thật xứng đáng, hết mình với những đam mê khát vọng và hơn nữa hãy sống thật trọn tình, vẹn nghĩa. Điều đặc biệt là những câu chuyện ma mà Nguyễn Quang Thiều kể không đưa người đọc vào những cảm thức day dứt về số phận con người hay khiến người đọc bi quan về lẽ sống chết. Ngược lại, hình ảnh những con ma

này lại mang đến những xúc cảm tích cực khiến người ta không còn thấy cái chết đáng sợ. Chết ở đây chỉ như một sự ra đi, thế giới người chết vẫn tồn tại song song với thế giới người sống. Chết chỉ là một cách tồn tại khác của con người mà thôi.

2.2.2. Hồn ma hiện về đền ơn báo oán

Đền ơn báo oán là một cụm từ khá quen thuộc trong đời sống, quán ngữ này gắn với thế giới quan truyện cổ tích, phản ánh cuộc đấu tranh thiện - ác, chính - tà, đồng thời cũng là biểu hiện rõ ràng một khía cạnh của nhân sinh quan người Việt là bảo vệ nghĩa tình, lên án cái xấu, cái ác. Motif cốt truyện *đền ơn báo oán* trong văn học (từ văn học dân gian đến văn học viết) đều có cốt truyện cơ bản là người tốt giúp đỡ kẻ yếu, đến khi hoạn nạn thì được đền ơn; kẻ xấu hãm hại người khác thì sau đó bị báo oán. Khi xây dựng những nhân vật ma về đền ơn báo oán, Nguyễn Quang Thiều cũng đã kế thừa quan điểm nhân sinh này từ văn học dân tộc bằng cách kể những câu chuyện ma mị nhưng lại rất chân thực, đời thường đầy cảm động.

Đền ơn đáp nghĩa là những hành động đẹp trong đời sống, thể hiện đạo lí “uống nước nhớ nguồn”, “ăn quả nhớ kẻ trồng cây” của con người. Đạo lí ấy đã được Nguyễn Quang Thiều thể hiện một cách nhẹ nhàng, xúc động qua những câu chuyện kể về lòng hiếu thảo của một người con hoặc câu chuyện về người đàn bà ăn mày quay về đền ơn người đã giúp mình trong cảnh khốn cùng nhất. Câu chuyện nào cũng mang lại nhiều cảm xúc trong lòng người đọc, đánh thức lòng trắc ẩn và hướng con người đến chân – thiện – mỹ. Vẫn là đề cao lòng hiếu thuận nhưng cách mà nhà văn ngợi ca thứ tình cảm này trong truyện ngắn *Ma ăn trộm* rất đặc biệt. Truyện kể về hồn ma một người con thường hiện về đi ăn trộm cau cho mẹ già. Đằng sau những chi tiết kì dị rợn tóc gáy về con ma đó là một câu chuyện hiếu nghĩa đầy xúc động. Người con đã mất thương mẹ già yếu ngày đêm lủi thủi một mình lại nghiện ăn trầu nên anh thường trở về đi hái trộm trầu cau mang đến cho mẹ. Chuyện về ma thường là khó tin nhưng chính tác giả khi kể câu chuyện này cũng cho rằng cách “lí giải về hồn ma ăn trộm cau của ông lang Tường là sự lí giải duy nhất mà tôi tin”. Và điều mà tác giả tin ở đây là tin vào “câu chuyện về lòng hiếu thảo của đứa con đã chết với người mẹ đang sống trong cô độc là câu chuyện của muôn đời nếu loài người còn muốn sống tử tế và có ý nghĩa.” (Nguyen, 2018, p.141). Hoặc câu chuyện về hồn ma những người lính (*Tiếng gọi đò lúc nửa đêm*) đêm đêm gọi đò để được về bên mẹ đền đáp chữ hiếu, không muốn mẹ già phải mòn mỏi trông mong cũng khiến người đọc vô cùng xúc động. Truyện *Ma đưa lối* lại mang ý nghĩa của triết lí dân gian “ở hiền gặp lành”. Bà cụ ăn mày đã chết về báo mộng cho ông Dụ như một cách đền ơn người đã giúp mình trong hoạn nạn. Hành động đầy lòng trắc ẩn và nhân ái của ông Dụ đã khiến bà cụ ăn mày khắc cốt ghi tâm đến chết cũng không thể quên ơn. Vì vậy, hồn bà lão phù hộ cho gia đình ông sống an yên, khấm khá, con cháu khỏe mạnh. Chuyện về ông Dụ và hồn ma bà lão ăn mày gọi cho chúng ta nhớ đến những cái kết đẹp, có hậu trong những câu chuyện cổ tích xa xưa nhưng những giá trị về ý nghĩa cuộc sống thì vẫn còn đó chưa bao giờ là xưa cũ. Câu chuyện những hồn ma trở về trả ân trả nghĩa được kể

như một cách để nhà văn truyền cảm hứng về niềm tin vào những điều tốt đẹp trong cuộc sống, về cách ứng xử nhân nghĩa trên cuộc đời.

Nếu những con ma nhân nghĩa về đền ơn thì những con ma oan khuất lại về báo oán. Trong tập truyện *Cô gái áo xanh*, nhóm truyện ma báo oán chủ yếu tập trung vào những câu chuyện về cái chết oan khuất của những cô gái trẻ hoặc những đứa trẻ bị bỏ rơi. Những con ma là những linh hồn mang nhiều đau khổ, oan ức, họ không thể siêu thoát mà trở về cõi dương gian để tìm cách trả thù, rửa hận. Những kẻ gây oán thường không được chỉ ra cụ thể, chính vì vậy mà đối tượng bị báo oán cũng không phải là một người cụ thể như trong các câu chuyện cổ tích hoặc những truyện ngắn phỏng truyền kì đầu thế kỉ XX. Chẳng hạn, truyện ngắn *Báo oán* của Nguyễn Tuân kể về một người con gái bị phụ tình rồi chết, sau đó thành hồn ma trở về báo oán đến tận đời sau của kẻ gây oán. Hoặc trong truyện cổ tích *Con ma báo thù*, tên cướp bị kết án tử hình trở thành ma về trả thù quan án – kẻ đã nhận hối lộ của mình nhưng lại lật mặt khiến hắn vẫn bị kết án tử. Hồn hắn trở về làm hại đứa con trai của ông này đến điên loạn. Còn trong những câu chuyện báo oán của Nguyễn Quang Thiều thì đối tượng để ma rửa hận không phải là một người cụ thể mà là cuộc đời. Họ hận đời và trả thù đời. Chẳng hạn như hồn ma của cô gái bị hãm hiếp trong truyện *Lá bùa trừ ma* hay hồn ma người con gái chữa hoang bị trừng phạt bởi hủ tục phi nhân tính trong *Người chèo đò bí ẩn*. Hồn cô gái bị làm nhục và chết oan khi mới 12 tuổi trên bến sông cứ vào những mùa trăng lại hiện về, khỏa thân bơi lội trên sông hét hát rồi lại khóc. Những người đàn ông có tâm địa xấu xa thấy cô gái xinh đẹp đến tán tỉnh và định chiếm đoạt thân xác cô sẽ bị cô đìm chết. Cái chết đau đớn, oan ức đã khiến linh hồn cô gái không thể siêu thoát mà ở lại bến sông để trả thù. Truyện *Người chèo đò bí ẩn* lại kể về một cô gái chữa hoang bị làng phạt vạ bằng những hủ tục dã man. Nỗi đau bị làng phạt làm mẹ con cô mất mạng, cô trở thành con ma vật vờ ở bến sông chờ người làng qua sông khi đêm khuya rồi đìm xuống nước. Có thể nói nỗi đau mà những hồn ma này phải gánh chịu quá lớn, họ không thể ra đi khi nỗi oan khuất của mình vẫn còn đó, cái ác vẫn tồn tại và những hủ tục vẫn chưa được xóa bỏ. Hồn ma của cô gái bị hãm hại (*Lá bùa trừ ma*) chỉ rời đi khi đã nhận được lời xin lỗi chân thành từ những người còn sống. Còn cô gái chữa hoang (*Người chèo đò bí ẩn*) chỉ thực sự ra đi khi biết rằng “hội đồng bô lão sửa lễ dâng thành hoàng làng và đọc sớ xin bỏ tục phạt vạ các cô gái chữa hoang” (Nguyễn, 2018, p.65). Như vậy, đối tượng trả thù của cô gái không nhằm vào một cá nhân cụ thể mà là nhắm vào những hủ tục vô nhân tính.

Có khi hồn ma lại là những đứa trẻ bị bỏ rơi không thể siêu thoát. Vì hủ tục mà có những đứa trẻ chưa được sinh ra đã bị từ chối quyền làm người như đứa con của cô gái chữa hoang trong *Người chèo đò bí ẩn* hay đứa trẻ sơ sinh bị mẹ bỏ rơi trong *Ma cây đuối*, hoặc đứa trẻ bị bỏ rơi và chết vì đói sữa trong *Đứa trẻ bị bỏ rơi...*

Những câu chuyện ân đền oán trả thường được nhà văn kết thúc một cách nhẹ nhàng và có hậu. Người đọc thở phào nhẹ nhõm vì rồi cuối cùng những linh hồn bất hạnh đã được giải tỏa nỗi oan cũng như công lí đã được thực thi. Chỉ có điều công lí ở đây không phải là

dưới điện Diêm Vương kẻ ác bị trừng trị còn người oan được đền đáp xứng đáng như trong những câu chuyện truyền kì thời trung đại mà công lí ở đây chính là sự thấu hiểu, cảm thông, chia sẻ ở những người còn sống. Đó cũng chính là cách mà Nguyễn Quang Thiều muốn nói với độc giả về lẽ sống ở đời.

3. Kết luận

Qua những truyện ngắn trong tập truyện *Cô gái áo xanh*, nhà văn Nguyễn Quang Thiều đã tạo nên một thế giới nhân vật ma mị với nhiều màu sắc đa dạng. Những con ma hiện về cõi dương gian với những mục đích khác nhau, đan xen tạo thành một bức tranh hiện thực về cuộc sống. Thông qua hình ảnh những con ma, nhà văn thể hiện cái nhìn mới mẻ và cách tiếp cận hiện thực rất riêng, độc đáo của mình. Từ cách tiếp cận đó, nhà văn giúp người đọc khám phá sâu sắc hơn về cuộc sống, tìm ra những câu trả lời về lẽ sống, về nhân sinh. Truyện ngắn kì ảo của Nguyễn Quang Thiều đã góp phần không nhỏ vào việc đáp ứng nhu cầu nhận thức về cuộc sống và khám phá những bí ẩn về thế giới tinh thần con người. Với thể loại này, Nguyễn Quang Thiều và những nhà văn cùng thời khác đã làm nên một diện mạo mới của dòng văn học kì ảo nói riêng và dòng văn xuôi Việt Nam đương đại nói chung.

❖ **Tuyên bố về quyền lợi:** Tác giả xác nhận hoàn toàn không có xung đột về quyền lợi.

TÀI LIỆU KHẢO SÁT

Nguyen, Q. T. (2018). *Co gai ao xanh [Blue shirt girl]*. Tre Publishing House.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Hoang, P. (2009). *Tu dien Tieng Viet [Vietnamese dictionary]*. Da Nang Publishing House.

Hoang, T. T. D. (2021). Nhan vat yeu ma trong truyen Viet Nam nua dau the ki XX [Ghost characters in Vietnamese stories in the first half of the 20]. *Ho Chi Minh City University of Education Journal of Science*, 18(10), 1766-1776. [https://doi.org/10.54607/hcmue.js.18.10.3219\(2021\)](https://doi.org/10.54607/hcmue.js.18.10.3219(2021))

Le, V. D., & Le, N. T. (1970). *Viet Nam tu dien [Vietnamese dictionary]*. Khai Tri Publishing House.

Nguyen, Q. T. (2003). *Mua hoa cai ben song [Mustard flower season by the river]*. Kim Dong Publishing House.

Pham, P. Y. C. (2013). *Ma - mot hinh tuong van hoc [Ghost - a literature image]*. Song Huong Magazine. <http://tapchisonghuong.com.vn/tap-chi/c294/n12919/Ma-mot-hinh-tuong-van-hoc.html>

Pham, T. H. (2018). *Gui thong diep nhan van qua nhung con ma thuan Viet [Send a humane message through pure Vietnamese ghosts]*. An ninh Thu do Magazine. <https://www.anninhthudo.vn/gui-thong-diep-nhan-van-qua-nhung-con-ma-thuan-viet-post350101.antd>

Thiollier, M. M. (2001). *Tu dien ton giao [Religious dictionary]*. Translated by Le Dien. Social Science Publishing House.

GHOSTS IN THE SHORT STORY COLLECTION *GIRL IN BLUE*

BY NGUYEN QUANG THIEU

Dao Thi Nguyet Anh

Industrial University of Ho Chi Minh City, Vietnam

Corresponding author: Dao Thi Nguyet Anh – Email: daothinguyetanh@iuh.edu.vn

Received: December 21, 2023; Revised: February 21, 2024; Accepted: February 22, 2024

ABSTRACT

*The article focuses on understanding the world of ghosts in the short story collection *The Girl in Blue* by Nguyen Quang Thieu. With a new and unique approach, Nguyen Quang Thieu has created a world of diverse ghost images. Sometimes ghosts appear to fulfill unfinished aspirations and passions. Sometimes ghosts return to earth to repay favors or take revenge. In general, those mysterious ghosts are real people with different emotions, personalities, and destinies. Through ghost images, Nguyen Quang Thieu can convey a humane message about life, as well as philosophies about life and death.*

Keywords: *Girl in Blue*; ghosts; Nguyen Quang Thieu; short story